

Off the Wall

Margret Wibmer
Günther Zechberger

Beschermende kleding voor netwerksurfers en tentoonstellingsbezoekers

bewegingen is niet helemaal te achterhalen. Dat is fascinerend en het maakt een beetje onzeker. *Het werk dat hier beschreven wordt, Off the Wall, is geproduceerd door Margret Wibmer in samenwerking met Günther Zechberger.* Off the Wall is een cd-rom, een interactief computerprogramma, dat beelden en bewegingen bevat van Margret Wibmer op een opera die door Zechberger werd gecomponeerd.

ik de conclusie dat ik niet van 'Gesamtkunstwerke' houd. Ik wil niet overspoeld worden door een kunstwerk, omdat ik dan gehinderd word om op het kunstwerk te reflecteren. Er is geen afstand dus ik kan niet kijken. Ik kan geen informatie opnemen, maar moet ondergaan. Dan ga ik liever naar de kermis.

Off the Wall heeft echter kwaliteiten die het interessant maken om na te gaan hoe het tot stand kwam en hoe het bedoeld is.

Stoffen en kledingstukken

Off the Wall is een markant en belangrijk werk in het oeuvre van Margret Wibmer. Het is een groot project, wat enerzijds een vervolg is op de eerdere werken die zij heeft gemaakt, anderzijds door de complexiteit van de techniek een uitzondering vormt op haar gebruikelijke manier van werken.

Het uitgangspunt in de werken van Margret Wibmer wordt gevormd door haar interesse voor stoffen en kledingstukken. Ze ontwerpt ruimtelijke objecten die op de een of de andere manier verwijzen naar het lichaam.

Wanneer je de verduisterde tentoonstellingszaal binnen komt en je schuift de gordijnen opzij, zie je een grote projectie van een vage figuur. Ze beweegt, er klinkt geluid. Het duurt even voordat je herkent dat het een bewegend lichaam is. Soms zie je duidelijk een been en een deel van de romp, het hoofd. Dan zie je enkel een knie, geel en vlekkelig. De geluiden houden aan, ze veranderen. Pas na enige tijd wordt duidelijk dat de geprojecteerde figuur verandert en beweegt als je door de ruimte loopt. Wanneer je stilstaat gebeurt er niets. Hoe beweging en geluid gekoppeld zijn aan de eigen

Bewegende beelden verschijnen steeds vaker in het museum. Er zijn mensen die al geïrriteerd zijn op het moment dat zij een gordijn opzij moeten schuiven. Anderen zijn zeer onder de indruk. De installaties en videobeelden die Bill Viola het publiek opdiste waren overweldigend. Geluid en beeld vullen de ruimte als een 'Gesamtkunstwerk'. Er is geen ontsnappen aan. De alles-overheersende techniek brengt Hollywood driedimensionaal tot leven. Techniek in de kunst is een heikele zaak, want de grens tussen kunst en kermisattractie is dun. Naar aanleiding van de expositie van Bill Viola in het Stedelijk Museum van Amsterdam trok

Soms lijkt het alsof een object van Wibmer voorzichtig aanduidt dat er een levend lichaam in de ruimte aanwezig is. In andere werken wordt gesuggereerd hoe het aanwezige lichaam zich tot de ruimte houdt. Voor *Off the Wall* ontwierp Wibmer een rubberen pak waar zij zelf instapt. De capuchon is ruim waardoor haar gezicht een donkere schaduw is. *Het pak heeft iets weg van de oliejasen zoals zeelui die droegen in de tijd dat plastic en rubber nog niet*

op ingenieuze wijze konden worden verwerkt tot bruikbare stoffen voor kledingstukken. Het pak voegt zich niet volledig naar het lichaam, maar vormt een stevige beschutting, bijna een tweede huis. Het rubber dat Margret Wibmer koos heeft behalve de stugge stevigheid, ook een kwetsbare component. Rubber is zacht en flexibel, het is glad. Gladder dan huid. Het is niet ondenkbaar dat de ambivalente gevoelens die rubber bij mensen

opwekt - je griezelt ervan maar kan er niet vanaf blijven - voortkomen uit die vrij logische referentie met huid.

De eerste keer dat ik een versie van het werk bekeek, werden de beelden niet levensgroot op een muur geprojecteerd, maar werden zij getoond op een computerscherm. De bewegingen van de figuur moesten met de muis in gang worden gezet. Mijn interesse werd in eerste instantie gewekt door de kwaliteit van de beelden en pas in tweede instantie door het feit dat zij gemanipuleerd en bewogen konden worden. Er was op de een of de andere manier een duidelijk kwaliteitsverschil tussen deze beelden en de vele andere die via het computerscherm geleverd worden.

Off the Wall is opgebouwd uit *video-beelden* van een onherkenbare Margret Wibmer die verschillende poses aanneemt. Het kwaliteitsverschil van de beelden ten aanzien van andere beelden op het computerscherm heeft waarschijnlijk met twee tegenstrijdige elementen van doen. De merkwaardige uitstraling van het dikke stugge rubber

zorgt ervoor dat je onmiddellijk merkt dat je een levende verschijning ziet en geen animatie. Het beeld doet een beroep op de tastzin. *De relatieve starheid van de beelden voorkomt dat je een filmische chronologie aanbrengt. De video-beelden zijn omgewerkt op de computer (quick time virtual reality movie) zodat het lijkt alsof foto's en onderdelen van foto's elkaar afwisselen.* Er is geen verhaallijn in de opbouw, hoe dun dan ook en de gebruikelijke

beeldhouders, installatiebouwers en filmers met hun werken reageren.

Het uitgangspunt voor *Off the Wall* werd het creëren van een virtuele ruimte. Een sculptuur die voorheen aan de wand zou hebben gehangen, moest nu los van de muur in een eigen ruimte bewegen. Wibmer liet zichzelf in diverse poses op video opnemen. Dat wil zeggen dat zij één houding aannam op een draaiende schijf, zodat de camera haar

daadwerkelijk in de wereld van de elektronische media te introduceren, kan op zichzelf al worden beschouwd als een daad van verzet. Als een eerste poging om een ander beeld, een waarachtig menselijk beeld, te plaatsen tegenover alle plaatjes en films en beelden die over ons hoofd worden uitgoten. Daarnaast wilde Wibmer de toeschouwer om een soortgelijke reden bij de beelden betrekken. Wanneer er wordt gesproken over de invloed van de

identificatie van de toeschouwer met de getoonde figuur is daardoor onmogelijk.

De Desoriëntatie van de Blik

De projectie in de expositieruimte die in de inleiding beschreven wordt was te zien op de tentoonstelling *De Desoriëntatie van de Blik*, die begin dit jaar plaatsvond in de Beyerd in Breda. Deze groeps-expositie die op initiatief van Margret Wibmer tot stand kwam was gebaseerd op de gedachte dat beelden op dit moment een andere betekenis hebben dan vroeger. De nieuwe media, een constellatie van reclame, televisie en internet, produceren een grote hoeveelheid aan beelden die vervolgens openbaar zijn. Zij zijn in principe voor iedereen toegankelijk. Die veelheid aan plaatjes, films, documentaires en andere informatie leidt tot een diepe twijfel met betrekking tot de klassieke beeldopvatting zoals zij in de beeldende kunst eeuwenlang gangbaar was. Tijdens de expositie *De Desoriëntatie van de Blik* werd een poging gedaan inzicht te geven in de verschillende manieren waarop kunstenaars met dit gegeven omgaan. Hoe schilders,

van alle kanten kon scannen.

Uitgangspunt is dus een statisch beeld en een draaiende camerabeweging. *Günther Zechberger* verzamelde de geluiden die het pak maakt wanneer erin bewogen wordt, als de muzikale bouwstenen voor de compositie van zijn opera. De opera bevat geen vooropgezette dramaturgische lijn of voor-geschreven muziek. De muziek komt tot stand door de handeling van de toeschouwer op het moment dat hij of zij deelneemt aan *Off the Wall*. Nadat de beelden en geluiden werden opgenomen, werd een computer-programma ontworpen waarbij beeld en geluid verbonden werden, met als bij-zonderheid dat geluiden corresponderen met een specifieke pose van Wibmer. Ze corresponderen niet, zoals gebruikelijk, met de plaats op het scherm die je aanklikt. Sommige geluiden zijn kort en sommige lang. Variaties in geluid lijken tot stand te komen door één en hetzelfde beeld langer of korter aan te houden.

Een daad van verzet

Het streven om een kunstwerk, dat een fysieke aanwezigheid suggereert,

massamedia en de enorme beelden- en informatiestroom die zij voortbrengt, wordt er vaak van uitgegaan dat het individu door deze stroom overspoeld wordt. Dat je als individu constant gemanipuleerd en verleid wordt. Zozeer dat de beelden die de media creëren ons bestaan niet zomaar beïnvloeden, maar zelfs vormgeven en veranderen. Wanneer je de rollen omkeert en het individu de mogelijkheid geeft om de beelden te manipuleren, zou je dit effect tegen kunnen gaan. Dat betekent dat wanneer je als toeschouwer deel kan nemen aan het tot stand komen en bewegen van de beelden, er geen sprake meer is van een projectie van beelden over je hoofd heen. De gebruikelijke onverschilligheid die de afstand tussen werk en beschouwer met zich meebrengt wordt opgeheven.

De meedogenloosheid van de fantasie

De relatie tussen vragen die in de expositie *De Desoriëntatie van de Blik* worden opgeworpen en het werk van Margret Wibmer is helder. Haar beelden onderscheiden zich van andere beelden

omdat zij met visuele middelen de suggestie opwekt dat er een menselijk lichaam aanwezig is, ondanks alle elektronische transformaties. Maar er is een tweede reden waarom het werk zich onderscheidt. In zekere zin stelt zij in *Off the Wall* haar lichaam aan anderen ter beschikking. Zij doet dit op de manier waarop sommige performancekunstenaars dit doen. Dat is een gevaarlijke zaak. Je geeft je over en levert jezelf uit aan derden die,

geïnterpreteerd mogen worden, roepen zij niet op tot misbruik. Je kan de beelden manipuleren en tot leven brengen, maar ze bevatten iets wat je ervan weerhoudt om ze voor individuele fantasieën te misbruiken. Je wordt weerhouden door de uitstraling van het materiaal, de combinatie van zacht en kwetsbaar. Maar ook door de referentie aan iets of iemand die beschutting zoekt. Dat het mogelijk is om beelden te ontwerpen die wrede,

gekrepen. In zekere zin bouwt Wibmer voort op concepten zoals deze door Louise Bourgeois en Maria Lassnig in de loop van de 20^e eeuw ontwikkeld zijn.

Het surrealisme van de jaren twintig betekende het startschot om hoogst persoonlijke fysieke ervaringen in de beeldende kunst op te nemen. Maria Lassnig probeerde tekeningen te maken van de manier waarop zij haar lichaam zag wanneer stemmingen en

de realiteit
steeds
realistischer
afgebeeld

omdat het kunstwerk openbaar is, naar willekeur mogen handelen. De resultaten van de onderzoeken, waarbij mensen op een knop mogen drukken en een ander elektrische schokken toe mogen dienen is bekend. Veel mensen voeren het voltage op en zijn meedogenloos op het moment dat zij zich alleen wanen, oog in oog met techniek en beeld. In de beeldende kunst werd in de jaren zeventig door performancekunstenaars met deze gegevens gewerkt. Marina Abramovic deed ooit een performance waarbij zij in een galerie stond en toeschouwers voorwerpen mochten pakken waarmee zij zich omringd had, waaronder een pistool. Er zijn bezoekers die alle fatsoensregels plotseling vergeten en hun gevoel voor de realiteit verliezen op het moment dat een pistool op een lichaam kan worden gericht.

De beelden die Margret Wibmer prijsgeeft, ontsnappen aan deze vreedheden. Ondanks het feit dat de beelden door de elektronische transformatie openbaar en toegankelijk schijnen en dus naar eigen willekeur gebruikt en

meedogenloze reacties tegenaan, is een bijzonder gegeven.

Nooit zomaar een symbool

Ik denk dat de reden waarom dit lukt ook te maken heeft met een bijzondere vorm van esthetiek die al in het eerdere werk van Wibmer besloten ligt. Een groot deel van het werk van Wibmer dat voor *Off the Wall* werd gemaakt, bestaat uit wandsculpturen die door materiaalgebruik en vorm een beroep doen op fysieke ervaringen. Ze werkt met materialen die rekbaar en flexibel zijn. Dun en mat plastic wordt gecombineerd met een rode tricotstof. Het plastic is niet flexibel of zacht, maar door de vorm die zij kiest en de combinatie met het soepele tricot, lijkt het plastic zacht. De rode lap stof is veel te licht om het plastic uit te rekken, maar de suggestie is gewekt. Het werken met contrasterende materialen en suggestieve beelden komt in de hedendaagse beeldende kunst regelmatig voor. Het weergeven van een persoonlijke, fysieke aanwezigheid heeft in de hedendaagse beeldende kunst bovendien een bijzondere betekenis

emoties een vertekening met zich mee brachten. *Louise Bourgeois* wist van de fysieke realiteit een indringend thema te maken. Op de Kunstbeurs in Keulen die in november 2000 plaatsvond, was een werk van Bourgeois te zien. *Een kleine, met rode stof omzwachtelde gestalte was aan draden aan het plafond gehangen*. Het lag op de rug en draaide in de rondte. Het verbaast me niets dat Margret Wibmer vertelt dat zij bijzonder onder de indruk was van dit werk. De sculpturen van Margret Wibmer duiden op een soortgelijke interesse voor de aanwezigheid van een fysiek lichaam. Een andere overeenkomst tussen Wibmer, Bourgeois en Lassnig, heeft te maken met de kwetsbare uitstraling van de werken. De sculpturen van Wibmer zijn nooit degelijk afgewerkt, de afwerking lijkt arbitrair. Ze is op dezelfde manier arbitrair zoals een schets of tekening dat kan zijn. Niet zomaar met vaste hand neergezet, maar bijna per ongeluk even vluchtig als een gedachte. Deze manier van werken brengt een vorm van esthetiek met zich mee die zich per definitie afzet en onderscheidt van de beelden die massa-

media produceren *wanneer men op de grootst mogelijke belangstelling uit is*. Ze ontsnappen aan een simpele herkenbaarheid, ze worden ooit zomaar een symbool. Zoals in de toevallige schetsen en tekeningen blijft iets van de realiteit, iets wat als echt wordt ervaren, intact.

Kledingstukken die beschermen

De diepere zingeving die aan de manier van werken van Margret Wibmer kan worden toegekend, heeft hoe dan ook

te maken met de beleving van de realiteit. Wat is echt, wat is fantasie. In het denken over de huidige samenleving speelt deze vraag een grote rol. Theoretici en kunstenaars buigen zich over het gegeven dat met de reproduceerbaarheid van beelden en de elektronische mogelijkheden om ze door te geven ons realiteitsgevoel wordt aangetast. Uit *hun* beschouwingen klinkt bezorgdheid, alsof we als individu aan een duistere macht worden uitgeleverd en geen onderscheid meer kunnen maken. Vanuit deze achtergrond wordt een strategie om de realiteit steeds realistischer af te beelden in al haar saaiheid en banaliteit of in al haar agressie en lelijkheid. Daarom zijn in musea filmpjes te zien waarin steeds opnieuw een banale handeling wordt herhaald. Daarom zijn er kunstenaars die misdaden fotograferen en deze als kunst reproduceren. Maar vele pogingen om aan de zuigende kracht van de massamedia te ontsnappen lijken zich tegen zichzelf te keren. De realistische stijl van veel kunstenaarsfilms is inmiddels door reclamemakers opgepakt met name om mobiele telefoons en computers te verkopen. Ze blijkt dus gemakkelijk te kopiëren.

In zekere zin is Margret Wibmer in *Off the Wall* aan dit mechanisme ontsnapt. Het is alsof zij een pak ontworpen heeft om zich tegen deze effecten te beschermen. Vanuit een strikt individueel motief, de fysieke aanwezigheid, werd een universeel thema aangesneden: beschutting en bescherming. Het nieuwe werk van Wibmer, *ontstaan na afronding van het project Off the Wall*, wijst in deze richting. Haar meest recente objecten zijn kleine pakketjes van gevouwen stof en polyester vezel (Colbond Nonwovens). *Het zijn bundels die op een reddingspakket lijken*. Ze kunnen niet uitgevouwen worden. Het effect berust op suggestie. Met name de kleuren geel, rood, zwart of geel, blauw, zwart en de eigenschappen van de materialen die ze gebruikt zorgen ervoor dat het werk effectief is. *Daarnaast heeft zij objecten gemaakt, die deels zijn opgebouwd uit*

onderdelen van oude kasten (formica en spaanplaat) in combinatie met kledingstukken. Hoewel deze serie werken nog verder ontwikkeld moet worden, sluiten de associatie die de werken oproepen, van kleding als bescherming, als kast, als huis aan op het concept. Het is als het ware een ruimtelijke opvatting van hetzelfde onderwerp. Maar hoe mooi concept en motief ook aansluiten op het beoogt het zijn niet de motieven die de wezenlijke bescherming bieden tegen de overvloed aan beelden en de schadelijke effecten ervan. Het wezenlijke onderscheid is gelegen in de manier waarop zij materialen, kleuren en vormen gebruikt. Het is een visuele en sensuele oplossing waarmee zij aan de vicieuze cirkel die al redenerend wordt opgeworpen ontsnapt. ●

Margret Wibmer (1959) studeerde schilderen en vrije grafiek aan de Academie van toegepaste kunst in Wenen. Van 1983 tot 1989 woonde en werkte zij in New York en was zij onder meer assistent van Sol Lewit. In 1990 kwam zij naar Amsterdam waar zij sindsdien woont en werkt.

"Off the Wall" (1999/2000)
Margret Wibmer:
visual art director, performer
Günther Zechberger:
composer, sound designer
Motion tracking:
Heiko Lochas (mathematics)
Daniel Fischer (computer programming)
Digital recording technique and Quick Time programming:
Rens Veltman
Interface- and graphic design:
Tommi Bergmann

